

*ОЛЬШАНСЬКА О.П., кандидат економічних наук, доцент
Полтавський національний технічний університет
імені Юрія Кондратюка
ЯРЕМЕНКО Т.М., магістр
Полтавський інститут економіки і права ВНЗ ВМУРОЛ "Україна"
МОРОЗ-ОЛЬШАНСЬКА Н.В., студентка
Кримський університет культури, мистецтва та туризму*

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ ЯК ПРІОРИТЕТНЕ ЗАВДАННЯ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

Загальновідомо, що освіта – це відображення соціально-економічного та культурно-історичного стану суспільства. Р.О. Позінкевич, розглядаючи діалектичний зв'язок освіти і культури, наголошує, що «за умов побудови національної української державності культура та моральне очищення всіх сфер життя людей стають першорядними» [1, с. 7], а формування людської індивідуальності, духовної зрілості особистості, її творчого потенціалу «досягається завдяки багатоплановості прояву людини в культурі та її долучення до культурних досягнень людства» [1, с. 8]. Термін «культура» має латинське походження і означає «обробка», «опрацювання» людиною чогось природного. Звідси – *culturare* (вирощувати, обробляти людською працею, доводити до досконалості). Спочатку цей термін застосовувався в значенні «обробка землі». Але і в давні часи він мав інше значення – «культивування духу». Так, Н.Я. Горбач, аналізуючи філософську спадщину відомого римського оратора і філософа Марка Туллія Цицерона, зазначає, що Цицерон вважав за потрібне наполегливо вдосконалювати («культивувати») свої розумові здібності, плекати розум, обробляти його як селянин обробляє землю, щоб стати філософом. Отже, основний зміст культури Цицерон вбачав у розвитку розумової діяльності людини, в удосконаленні її духовного світу [2, с. 4].

У середньовіччі з'явилося поняття розумової, духовної культури. В Епоху Відродження до системи цінностей духовної культури долучаються ідеї гуманізму. Гуманісти привносять у духовну культуру свободу суджень, сміливий критичний дух. Якщо античні філософи дотримувалися заповіді «Пізнай самого себе», то філософи Ренесансу обрали іншу – «Твори самого себе», вважаючи, що людина сама творить свою долю, живе за власним розумом, тобто, що духовна культура є процесом удосконалення самої людини.

Починаючи з XVII ст., термін «культура» використовується ще ширше: не лише для визначення окремих напрямів, способів, результатів діяльності людини, а й для визначення того, що створене людиною та існує поряд з природою. Вперше в такому тлумаченні цей термін застосував С. Пуфендорф [2, с. 4]. Пізніше він застосовує цей термін ще й для визначення різноманітних результатів діяльності людини [3, с. 5]. Автор «Лекцій з історії світової культури» В.С. Полікарпов підкреслює, що І. Гердер розглядав культуру як продукт діяльності людей та одночасно стимул їхнього подальшого розвитку [4, с. 11]. Вважаючи становлення культури другим народженням людини, І. Гердер писав: «Ми можемо як завгодно називати цей генезис людини в іншому смислі, ми можемо називати його культурою, тобто обробленням ґрунту, а можемо пригадати образ світла і назвати освітою, тоді сплетіння культури і освіти простягнеться до найдальшого краю землі» [4, с. 12]. В.Х. Лобас, вивчаючи основні етапи розвитку української та зарубіжної культури, робить висновок про те, що певний час філософи протиставляли «культуру» «натурі, природі» і включали до поняття «культура» все, що створено людьми, на противагу «природному» – тому, що дає природа [5, с. 3].

Нині, за оцінками багатьох дослідників, існує близько тисячі визначень культури. Всесвітня конференція з культурної політики, проведена під егідою ЮНЕСКО у 1982 р., прийняла декларацію, в якій культура тлумачиться як комплекс характерних матеріальних, духовних, інтелектуальних і емоційних рис суспільства, що включає в себе не лише різні мистецтва, а й спосіб життя, основні правила людського буття, системи цінностей, традицій та вірувань [6]. У широкому значенні, поняття «культура» охоплює все, що є продуктом людської діяльності, – матеріальні й духовні цінності, увесь комплекс ідей, звичаїв, соціальних і політичних інститутів, визнані норми і способи поведінки [7, с. 33–34]. У такому широкому філософському контексті поняття «культура» вживається як синонім цивілізації і розглядається «як суспільство в цілому, взяте з боку розвитку людини як суб'єкта діяльності, розкриття властивостей і обдарування людини» [8, с. 224–225].

Автори «Словника-довідника для соціальних педагогів та соціальних працівників», крім визначення культури, наводять ще й аспекти аналізу культури: морфологічний (культура як система), функціональний (культура як спосіб діяльності), аксіологічний (культура як цінність), типологічний (культура як історична цілісність), світоглядний (культура як світовідношення), гуманістичний (культура як сфера самоцінності людини). Культура людини синтезується в культурі основних форм світовідношення – практичній (культура діяльності, культура поведінки), теоретичній (культура мислення), духовно-практичній (культура почуттів,

культура спілкування) [9, с. 113–114]. Д.М. Гвішиані, Н.І. Лапіна, Е.М. Коржева, Н.Ф. Наумова у своїй спільній праці подають декілька тлумачень терміну «культура» [10, с. 133–134].

1. Особистісна система усвідомлених як цінності самим індивідом і визнаних у суспільстві якостей розуму, характеру, уяви, пам'яті, отриманих у процесі виховання і освіти. У цьому аспекті говорять про моральну, естетичну, політичну, побутову, професійну, гуманітарну та науково-технічну культуру особистості. Рівень культури особистості характеризується її соціалізованістю, долученням до культурного надбання, ступенем розвиненості індивідуальних здібностей.

2. Соціальна система організованих за допомогою норм і цінностей, функціонально корисних, закріплених у суспільній практиці та в свідомості суспільства форм діяльності. Культуру в суспільстві представляють матеріальні предмети, соціальні настанови, духовні цінності. Формується культура шляхом накопичення досвіду багатьох генерацій, внаслідок матеріальної та духовної діяльності всіх класів, груп та особистостей, які складають суспільство.

3. Цілісний історичний феномен (культурно-історичний тип, локальна культура, цивілізація), який утворюється на основі територіальної, етнічної, мовної, політичної, економічної і психологічної спільності, що розвивається в часі і проходить етапи зародження, розквіту і занепаду. Через призму цього визначення ми говоримо про індійську, китайську, європейську, північноамериканську, слов'янську культури тощо.

4. Цілісний космічний феномен, неентропійна жива система, здатна переробляти речовину та енергію і постійно підвищувати рівень своєї організації. (Звичайно, про існування, особливості та сутність позаземних цивілізацій (культур) можна наразі говорити лише гіпотетично).

5. Сукупність всіх видів перетворювальної діяльності людини і суспільства, а також результатів цієї діяльності (філософський аспект).

6. Специфічна естетична діяльність, мистецтво (масова культура, музична культура).

XX ст. показало, що економічне процвітання в основному пов'язане з культурою. Між сферою економіки і сферою культури існує тісний взаємозв'язок. Історія доводить: життєвий рівень будь-якої країни є прямим наслідком рівня освіченості та культури суспільства. Інтелектуально розвинена нація здатна забезпечити себе всім необхідним попри те, наскільки багата територія на Землі їй припала. Приклад Японії, Ізраїлю, Південної Кореї, Сінгапуру, Тайваню та деяких інших країн свідчить, що бідність землі, майже повна відсутність природних ресурсів і недостатність капіталу – не є перешкодою до

економічного процвітання суспільства, але лише за тієї умови, що народ країни має високу культуру і вміє нею розпоряджатися, використовуючи свої знання. Японці на основі соціологічних досліджень дійшли висновку, що у працівників з низькою загальною культурою – низька відповідальність за доручену справу. Тому власники багатьох підприємств для своїх працівників запровадили обов'язкові заняття з історії світової літератури, музики, живопису. Витратити великі кошти на розвиток культури своїх працівників їх примушує висновок науковців: без знання мистецтва, без культури не може бути повноцінної людини, а отже, і спеціаліста [11, с. 54–55]. Нинішній прогрес у суспільстві неможливий без прогресу людини. Якщо раніше вважалося, що витоки підвищення продуктивності праці зумовлюються фізичними можливостями робітника, то у сучасному виробництві переваг набув інтелектуальний аспект трудового процесу. Особиста культура робітника стає основним чинником зростання продуктивності праці, її ефективності та якості [12, с. 10].

Отже, без культури, поза культурою ні про яке оновлення суспільства не може бути й мови. Економіка, політика та культура – це три основні галузі, без одночасного розвитку яких суспільство не матиме змоги успішно розвиватися. Існування тісного безпосереднього зв'язку між сферою економіки і сферою культури сучасного суспільства є безперечним. А реалізувати як найкраще цей зв'язок покликані навчальні заклади в державі, бо «освіта – це один із оптимальних та інтенсивних шляхів входження людини в світ науки і культури» [13, с. 63]. Ось чому, на наше глибоке переконання, виховання та розвиток культури студентів вищих навчальних закладів стають наразі одним із пріоритетних напрямів роботи всієї системи професійної освіти в Україні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Позінкевич Р.О. Освіта в системі культури. – Луцьк: Ред.-вид.відд. “Вежа” Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2000. – 348 с.
2. Горбач Н.Я., Гелей С.Д., Росінська З.П. та ін. Теорія та історія світової і вітчизняної культури. – Львів: Каменярь, 1992. – 166 с.
3. Греченко В.А. Історія світової та української культури: Підручник для вищих закладів освіти. – К.: Літера, 2000. – 464 с.
4. Полікарпов В.С. Лекції з історії світової культури: Навч. посібн. – 5-те вид., стер. – К.: Т-во “Знання”, КОО, 2002. – 359 с.
5. Лобас В.Х. Українська і зарубіжна культура. – К.: МАУП, 2000. – 224 с.
6. Worldwide Conference on Cultural Policies. – www.unesco.org. – 1982.
7. Бурлацкий Ф.М., Галкин А.А. Социология. Политика. Международные отношения. – М.: Международные отношения, 1974. – 326 с.

8. Андрущенко В., Михальченко М. Сучасна соціальна філософія. Курс лекцій. – К.: Генеза, 1996. – 368 с.
9. Словник-довідник для соціальних педагогів та соціальних працівників / За заг. ред. А.Й. Капської, І.М. Пінчук, С.В. Толстоухової. – К., 2000. – 260 с.
10. Краткий словарь по социологии / Под общ. ред. Д.М. Гвишиани, Н.И. Лапина; Сост. Э.М. Коржева, Н.Ф. Наумова. – М.: Политиздат, 1989. – 479 с.
11. Шеломенцев В.Н. Этикет и культура общения. – К.: ООО „Обериг”, 1995. – 352 с.
12. Кордон М.В. Українська та зарубіжна культура: Курс лекцій. – К.: ЦУЛ, 2002. – 508 с.
13. Бордовская Н.В., Реан А.А. Педагогика. Учебн. для вузов. – СПб.: Питер, 2001. – 304с.